

TIEN PUNTEN NAAR AANLEIDING VAN HET BOEK VAN DR GDJ DINGEMANS
'ALS HOORDER ONDER DE HOORDERS...', EEN HERMENEUTISCHE HOMILETIK
(Kok - Kampen 1991, tweede druk 1995)

1) 'De predikant is naar ons inzicht niet zozeer de gezaghebbende uitlegger van de Schrift of de ambtelijke verkondiger van het heil, maar de predikant zien we als *hoorder onder de hoorders*' (p. 14). Een kenmerkende zin uit dit boek die de schrijver ook tot de titel ervan geïnspireerd heeft: ALS HOORDER ONDER DE HOORDERS... Maar zoals zo vaak in moderne theologische literatuur hebben we hier weer eens te maken met een onjuiste tegenstelling. Het is namelijk allebei waar: de predikant is zowel de ambtelijke verkondiger van het heil (die eerste typering 'gezaghebbende uitlegger van de Schrift' ligt mij niet zo, omdat ze de predikant uitnodigt op zijn strepen te gaan staan) als hoorder onder de hoorders. Meermalen heb ik vanaf de kansel tegen mijn gemeente gezegd: Ik sta hier en tegelijk zit ik daar tussen u in. En in het gebed vóór de prediking heb ik dikwijls gevraagd om een luisterend spreken mijnerzijds, waardoor duidelijk zou zijn dat we beiden, predikant en gemeente, aan de voeten van de Meester gezeten zijn. De hoorders zijn het uitgangspunt in het boek van Dingemans (zie p. 12). Voor wie prediking bediening is van Gods Woord gaat dit te ver, hoe groot Dingemans gelijk ook is dat de hoorders in het verleden teveel buiten het beeld gebleven zijn.

2) Tegenover het veel gehoorde bezwaar dat preken teveel eenrichtingsverkeer zijn, zou ik niet willen pleiten voor een meer dialogisch maken van de prediking (p. 24). Behalve dat dit moeilijk te realiseren is en men daardoor gemakkelijk verwachtingen wekt die niet waargemaakt worden, onderschat men daarbij ook de hooractiviteit van de gemeente. Luisteren is bepaald geen passieve handeling en het 'Hoor, Israël!' spoort aan tot een niet onbelangrijke zelfwerkzaamheid. Eerder zou ik een moment van stilte na de preek wenselijk achten, van gemeente en predikant, waardoor nog een accent temeer aan de luisterhouding van de gemeente gegeven wordt. Het oermodel van de verkondiging is immers zoiets als het roepen van 'Thalassa!' of 'Brand! Dat zijn boodschappen die geen discussie verdragen. Bij alle goed recht van bijvoorbeeld preekbespreking na de dienst zou daar ook meer om gedacht moeten worden. Het kan dan niet om een in bespreking geven van de boodschap gaan. Komt het boek van Dingemans niet teveel tegemoet, vraag ik me af, aan de tegensprekerige houding van de moderne mens die door terugpraten zichzelf wil bewijzen? Waar is bij de auteur de notie van de kittelachtigheid of de verwendheid van het gehoor, waar Paulus Timotheüs voor waarschuwt (II Tim. 4 : 3)? Is het vandaag niet de hoogste tijd om het luisteren in ere te herstellen? Te beginnen in de kerk en dan voorts ook in het onderwijs?

3) Wat het gezag van de preek (p. 24 ev) betreft: de prediking is bediening van Gods Woord en deelt daardoor in het gezag van Gods Woord. Natuurlijk dekt dat gezag niet de onvolkomenheden en de fouten van de preek, maar het verplicht de preekcriticus wel tot voorzichtigheid. Maar behalve dat het goed is de prediker aan de kant van God te zien staan, behoren we ook oog te hebben voor het feit dat God aan de kant van de prediker gaat staan en dat Hij zijn Woord gebracht wil zien door 'een mensje uit het stof getogen' (Calvijn). Met menselijke stem wil God gezegd hebben wat Hij op zijn hart heeft, met de stem dus van een mens die zelf ook aangewezen is op de boodschap die hij brengt. Zoals iemand die een ouderpaar met het verlies van een kind

gaat condoleren en dan kan zeggen dat hij of zij zelf ook een kind verloren heeft, wat aan de troost een geweldige kracht geeft. Ook in de prediking blijft God de vleeswording van het Woord serieus nemen, Hij stuurt naar ons geen engel maar een mens.

4) 'In de oorspronkelijke betekenis van het woord 'kerussein' gaat het om de proclamatie van het Rijk van God in een wereld die daarvan nog geen weet had. Maar in onze kerkdienst gaat het om gelovigen, die zich verdiepen in de Schriften en die de proclamatie voor de zoveelste keer op zich laten inwerken. In dat geval zou ik liever van 'homilia' spreken, omdat het begrip kerugma in de homiletiek de terminus technicus is geworden van een sterk proclamerende vorm van preken' (p. 39). Ik begrijp wat bedoeld wordt, maar Johannes de Doper en Jezus preekten proclamerend (kerussein, zie bijvoorbeeld Matt. 3 : 1, 4 : 17) onder een volk dat eeuwen lang onder de beademing van Gods Woord geweest was. Ook Paulus gebruikt het woord kerussein niet enkel voor zijn optreden naar buiten maar ook voor zijn arbeid in en aan de gemeente (bijv. Rom. 10 : 8). Is het immers niet de ervaring van de gelovige dat hij telkens weer met geloven moet beginnen en dat het nieuws van Gods liefdeboodschap altijd nieuw(s) blijft? Daarom zal ook de meeste vertrouwelijke vorm van prediking altijd iets van verkondiging houden, bediening van het Woord dat van de Andere Zijde komt. De voorkeur voor de homilie boven het kerugma deel ik daarom niet. Ik zou hier ook niet van verschillende wijzen (p. 37) of soorten van preken willen spreken, maar van een verscheidenheid van aspecten, die dan niet in alle preeksituaties even sterk aanwezig behoeven te zijn. Dus, een *meer* kerugmatische of een *meer* homiletische preek - accoord!, maar het verschil tussen kerk en wereld is te klein dan dat daar een principiële verschil in prediking uit voort zou moeten vloeien. De *ekklesia* wordt telkens opnieuw *uit* de wereld geroepen.

5) Ik ben opgeleid in een tijd dat de Schriftkennis veel groter was dan nu. Mijn preken veronderstelden die Schriftkennis en doen dat ergens nog. Jullie moeten verdunnen, daar is geen ontkomen aan. Toch mag dat niet betekenen dat jullie helemaal meegaan in die afname van de kennis. Jullie mogen de ruif niet te hoog hangen, dat is waar, maar jullie mogen de gemeente wel noodzaken de kuitspieren te gebruiken om erbij te kunnen. En een wel heel mooi resultaat zouden jullie bereiken als de gemeente door jullie prediking weer naar de Schrift nieuwsgierig gemaakt werd en er een nieuwe honger naar het Woord ontstond.

6) Misschien is dat in een leerboek niet goed te doen, maar wat ik in het boek van Dingemans toch wel erg mis, is de aansporing tot gebed bij de voorbereiding van de preek. Zoals er in de eredienst vóór de Schriftlezing en de prediking gevraagd wordt om de opening van het Woord en de verlichting door de Heilige Geest ('Laat ons niet alleen met uw Woord, want we zijn er niet los vertrouwd mee'), zo moet de prediker dat ook thuis op zijn studeerkamer doen. Trouwens, regelmatig gebed en daaraan gekoppeld regelmatig Schriftlezing en bestudering (ook los dus van de directe voorbereiding tot de preek) zijn noodzakelijk. De preek moet opwellen uit de bron van het gebed en uit de bron van een diepgaande kennis van de Heilige Schrift. Die kennis is bijvoorbeeld ook nodig om bij de tekstbehandeling van het deel (de tekst) naar het geheel (de Bijbel) en van het geheel naar het deel te gaan. (Dus niet enkel de context van de tekst maar het geheel van de

Schrift.) Dat voorkomt scheeftrekking van de tekst en geeft evenwicht aan de boodschap. Het gaat er niet om dat je de preek volstopt met teksten, maar wel dat het geheel van de Schrift als een soort placenta in je geest aanwezig is.

7) Dingemans werkt in zijn boek veel met de bijbel als boek van verhalen. Tegenover de tendens uit een vroegere tijd om bijna uitsluitend over de brieven te preken is dat wel een goede zaak. Maar de bijbel bevat die brieven toch ook nog steeds, het is niet alles verhaal. En er is dan ook geen reden om voor de prediking aan de verhaalsvorm de voorkeur te geven. Dat lijkt me wat afgekeken van de synagoge. De algemene afkeer van de leer wordt in dit boek niet of te weinig tegengegaan. Die afkeer treft trouwens meer de gezonde leer dan de dwaalleer, want het is opvallend dat boeken die aan de leer een ombuiging geven er ingaan als koek. Al zulke dingen wijzen erop dat het evangelie in onze cultuur zijn verzadigingspunt bereikt heeft.

8) 'Of zij het horen willen of niet', lezen we een en andermaal bij de profeet Ezechiël (2 : 5; 2 : 7; 3 : 11) bij de opdracht van God tot het spreken van de boodschap. Dit lijkt mij haaks te staan op de hoofdbedoeling van het boek van Dingemans om de prediking te laten rusten op een hermeneutiek die de tekst zowel als de preek over die tekst wil verklaren als een interactie tussen spreker en hoorder. Nu is dat gezegde bij Ezechiël wel heel streng en het veronderstelt een situatie waarin het volk van God in ongehoorzaamheid leeft. Je kunt met dit woord zeker de aandacht voor de hoorders niet afdoen. Toch is het een gezegde van de Schrift zelf dat op de een of andere manier moet meeklinken als het erom gaat het wezen van de prediking onder woorden te brengen. Want inderdaad staat de boodschap van het evangelie recht overeind, afgezien van de vraag of ze gelovig aanvaard wordt of niet.

9) Natuurlijk is niet alles van de tekst boodschap, er zijn dingen waaraan wij geen boodschap hebben. Dat inzicht kan ook voor enige ontspanning zorgen in de preek, die anders wel loodzwaar kan worden. Zo preekte ik eens over Psalm 63 en toegekomen aan vers 6: 'Als met vet en merg word ik verzadigd' zei ik: 'Men vond dat toen lekker, ik kan het ook niet helpen. Bedenkt u zo u wilt maar wat anders dat u heel smakelijk vindt'. Zaken die op cultuurbepaalde gewoontes of gebruiken duiden delen niet zomaar in het Schriftgezag. Je moet je op z'n tijd vrolijk (of ook boos!) weten te maken over de typische eigen aardigheden van bijbelse personen. Hoe ver dat gaat is trouwens geen uitgemaakte zaak. Valt het 'Adam eerst' van Paulus er ook onder, - om maar iets te noemen (vgl I Tim. 2 : 13 ev)?

10) Bevestigd werd ik door Dingemans in mijn herhaaldelijk gemaakte opmerking dat 'het begin van de preek van essentiële betekenis is' (p. 213). Een puntig heenspreken naar het onderwerp van de preek is noodzakelijk, maar o wee! als je je hoorders met je inleiding op het verkeerde been zet! Dat krijg je haast niet meer goed. Bedenk ook dat de eerste minuten van de prediking erg kostbaar zijn. Er is dan geen hoormoeheid en dat biedt je de gelegenheid om spijkers met koppen te slaan. Het is erg jammer als die eerste luistertijd verdaan wordt met het aanhoren van een lang voorbeeldverhaal of een breed uitgemeten actualiteit. Een goede inleiding kun je pas schrijven als je precies weet wat de tekst te boodschappen heeft. (H. de Jong, Zeist 2/8/98)